

Yanks le Gaeilge

Máire Ní Choinceanainn

Níl sé i bhfad ó shin nuair a bhí mé fhéin agus mo mháthair sa mbaile ar saoire, chuaigh muid ar cuairt ag bean aitheantais. Ní raibh sí istigh ag an am ach bhí na gasúir ann. Níor fhág muid aon teachtaireacht leo ach nuair a tháinig bean an tí abhaile bhí “scéal cailleach an uafáis” ag an gclann go raibh beirt bhan théis a bheith ar cuairt acu. Ach cé iad fhéin a d’iarr an mháthair de na cailíní? Ní raibh ’fhios acu cén t-ainm a bhí orainn ach dúirt siad “Yanks a bhí iontu, Yanks le Gaeilge”! Rinne siad an oiread iontais!

Ach leis an fhírinne a rá tá roinnt mhaith Yanks le Gaeilge - agus bhí i gcónaí - agus de réir cosúlachta, beidh an uimhir sin ag méadú le cúnaimh Dé. Féach, fiú amháin, an grúpa atá i láthair inniu. Cuid acu seo bíonn siad ag freastal ar ranganna sa gCultúrlann i gCanton. Gach Dé Céadaoin bíonn suas le caoga duine ag tógáil ranganna ann. Bíonn trí leibhéal ar siúl - bun, meán agus ard. Fear as Loch Garman, cailín as Gaillimh agus mé fhéin, an “Narrow Back” as Norwood a bhíonn dhá mhúineadh. Taispeánann sé sin nach as ceantar Gaeltachta amháin, ná nach aon aois amháin iad na múinteoirí. Maidir leis na scoláirí iad fhéin, tagann siad as i bhfad agus i gcéin leis an teanga a fhoghlaim.

Ach meas tú cén fáth? Nádúr? Uaigneas i ndiaidh an sean-tír? Saibhriú acadúil??

Is deacair cúis amháin a thabhairt. Ach rud suimiúil faoin ábhar seo ná an méadú atá le feiceáil ar an líon daoine a tógadh sa nGalltacht i nÉirinn a thagann amach go Meiriceá agus atá ag déanamh iarracht Gaeilge a labhairt. Mar shampla, tá rang ag an Irish Immigration Center i mBoston. Is cosúil go bhfuil an Ghaeilge *trendy* nó galánta faoi láthair le go leor daoine. Ár ndóigh fadó, fadó, ní raibh na cainteoirí dúchais in ann Gaeilge ná Béarla a léamh ná a scríobh! Ach buíochas le Dia, d’imigh sé sin leis an sean-am agus tá an ré nua linn anois.

Tá Norwood suite timpeall is 15 míle as Boston. Ní baile an-sean é - cuireadh tús oifigiúil leis sa mbliain 1892. Feirmeoirí a bhí ann nuair a tháinig an bóthar iarann isteach agus d’oscail na monarchain. Bhíodh na monarchain seo ag plé le leathar, éadach agus páipéar. An chéad saoránach a tháinig as tír eile go Norwood ba fear as Éirinn é darb ainm Forde. Níl fhios agam cé mba as é in Éirinn. De réir a chéile thosaigh na hÉireannaigh ag leanacht a chéile go Norwood, ag leanacht an obair. Tháinig go leor leor isteach idir 1900 agus 1965. Breathnóidh muid ar an scéal seo ar feadh cúpla nóiméad.

Ag an bpointe seo sa stair in Éirinn bhí Dubhghlas de hÍde agus a chomrádaithe ag iarraidh athbheochan a dhéanamh ar an nGaeilge mar chuid den tSaoránacht. Ag an am sin i mBoston bhí an chathair ag méadú agus ag leathnú leis an méid imircigh a bhí ag teacht ó na tíortha uilig sa Mór Roinn. Roimhe sin, tháinig 100,000 duine go Boston as Éirinn mar gheall ar an nGorta Mór. Bhí suas le 2,000 anam caillte ar an

mbealach trasna na farraige sna blianta brónach sin. Fiú amháin bhí bád a d’fhág Leitir Mealláin, an *Brig St. John* agus chuaigh sí go tóin poill i lár stoirme gar do bhaile Cohasset, ó dheas go Boston.

Ní raibh fáilte na dídean curtha ar fáil do na himircigh seo ar chor ar bith sna blianta sin. Tá sé sin tábhachtach ó thaobh cúrsaí teangan de. Bhí na hÉireannaigh ag iarraidh meascadh isteach leis na Meiriceánaigh ag súil go mbeadh poist, árasáin agus baile acu i mBoston. Bhí an Bhéarla ag teastáil uathu le sin a dhéanamh. Ní bheadh aon mhaith leis an nGaeilge! Labhraídis Gaeilge eatarthu fhéin nó faoi rún ach ní raibh am ná suim ag cuid mhaith an teanga a mhúineadh dá gclann ná seans ag daoine eile í a fhoghlaim. Ach mar a dúirt mé cheana bhí ceangal i gcónaí idir an teanga agus saoirse in Éirinn “Tír gan Teanga, Tír gan Anam”. Agus tháinig an meoin seo anall thar sáile leis na hÉireannaigh. Ba iad an dream ceanna i mBoston a bhí ag coinneáil cois leo anseo is a bhí sa mbaile le blianta fada - na Poncánaigh, na Protastúnaigh - muintir Shasana - “*No Irish need Apply*”. Nuair a bhí mise óg, cheap mé gur focal amháin é an abairt “Na Sasanaigh na diabhair” mar bhí na focla le chéile i gcónaí - Sasanaigh bhreátha nó na Sasanaigh na Diabhair!

Thosaigh an *Philo-Celtic Society* i Nua Eabhrach agus bhí craobh i mBoston i 1899. Bhí ranganna ar siúl ar Shráid Tremont gach trathnóna Dé Domhnaigh. Ag an am ceanna bhí an pleanáil ar siúl in Éirinn do saoirse na tíre a fháil. Amuigh i Norwood ag an am sin thosaigh ceathair nó cúigear fear an *Gaelic Club*. Ní raibh ranganna ar fáil - cúrsaí sóisialta agus spóirt a bhí ar siúl acu. Chomh maith le sin, bhí craobh ag an AOH i Norwood agus tá cloch mór tógtha acu i Reilig Norwood. Obair ghrá diaiúil agus saoirseacht ó Shasana a bhí ar intinn acu siúd.

Ní raibh siad ag múineadh na Gaeilge sna blianta ceanna sin i Norwood agus iad ag labhairt an teanga timpeall an bhaile. Is mór an trua nach raibh ballaí ar an *Town Yard*, na *Holliston Mills*, *Tannery* nó an *Plimpton Press* in ann labhairt! Is iomaí scéal barúil agus brónach a bheadh le n-inseacht acu.

Nuair a thosaigh an Chéad Chogadh Domhanda togadh go leor de na fir san arm. Fuair siad Saoránacht as sin - rud maith - chuaigh a gcuid clainne ag scoil Saint Catherine agus tháinig feabhas ar saol na hÉireannaigh i Norwood. Nuair a

tháinig an Dara Cogadh Domhanda chuaigh an chlann seo isteach “sa service” mar a deireadh siad. Nuair a tháinig siadsan abhaile fuair siad an GI Bill le scoláireachtaí – d’ardaigh sé sin suas céim eile iad sa saol.

Más caint ar an Dara Cogadh Domhanda é – ina dhiaidh sin bhí an Mhór-Roinn dóite, briste, loistche – ní raibh tada fágtha ann. D’imigh na milliúin ar imirce go Meiriceá. Ó 1945- 1965 tháinig na céadta go Norwood. Lean siad a chéile agus cuid mhaith acu bhí gaolta nó cairde acu ansin cheana fhéin. Bhí ort “sponsor” a bheith agat an t-am sin le tú a thabhairt amach. Tháinig gang mhór go Norwood sna blianta sin as Conamara – go mór mór as Cois Fharraige. Chuaigh na mná ag obair sna tithe móra i Dedham, mar chócairí, *2nd maid* nó *nanny*. Fuair siad lóistín agus páigh ins na cineáil poist seo. Na fir, bhíodh siad ag “boardáil” le gaolta nó le mná lóistín. Gheobhadh siad jabanna sna monarchana mar “factory workers”.

Bhí nós acu ag an am sin nuair a thagadh an “Green Horn” amach chuireadh cairde suas “time” dhóibh i dteach éicint. Tae, cáca baile Éireannach, carthanas, ceol agus “Envelope”, \$10 nó \$20 le cabhrú leo socrú síos nó luach an ticéid taistil a íoc ar ais leo. Bhíodh an rud ceanna ann ag am pósadh – shower agus bainis. Bhí siad isteach is amach ag a chéile an t-am ar fad. Choinnigh siad suas nósanna ón mbaile agus is í an Ghaeilge a bhíodh á labhairt acu.

Nuair a phós mo thuismitheoirí chuaigh siad chun cónaí i bpáirt go Norwood darb ainm Bleá Cliath. An taobh thuas nó ó thuaidh de Phríomhshráid Washington a bhí i B.Á.C. An taobh thíos nó ó dheas thugtaí Corcaigh air! Bhí siadsan ar Shráid Ó Casaigh agus bhí 22 nó 23 teach ar an tsráid sin. Éist leis na sloinnta a bhí sna tithe sin: Cearra, Cúláin, Ó Conghaile, Ó Ceallaigh, Droighneáin, Ó Máille, Bairéad, Mogan, Neachtain, Ó Flatharta, Coistealbha agus Concannon. Tháinig siad as an mBánrainn, an Teach Mór, na Forbacha, Ros Muc, Cor na Rón, Baile an tSagairt. Muintir Chois Fharraige is mó; nach ann a bhí an Ghaeilge bhlasta! Clann na ndaoine seo, bhí Gaeilge an bhaile acu agus choinnigh siad greim air. Abairtí beaga tríd na mblianta: Lá breá, Ó muise muise, Go Sábhála Dia sin, Anois céard a deir tú le Gaillimh!

Sna 60í thosaigh grúpa as Éirinn club sóisialta – an *Norwood Irish Music Club* – agus té sé fós ag imeacht. Ba é Máirtín Mór Mac Donnacha as Bun Eoin an chéad uachtarán. Níos deireanaí bhí Peadar Mhaidhc Mháirtín Mhicil nó Peadar Rua ina uachtarán. Sin é an t-ainm, seachas Coistealbha, a bhí air sa mbaile. Bhíodh siosca Gaeilge gach oíche sa halla chomh maith le ceol agus amhránaíocht i nGaeilge.

Bhí teach ósta beag ar an

gcúlráid – poll sa mballa – ach cáil mhór air thall agus abhus – sin é an *Irish Heaven*. Ba le Conghaileach é agus ansin cheannaigh Tommy Concannon é. Bhí scéalta agus bréaga agus neart Gaeilge le cloisteáil ann. D’oscail Tommy Halla Mór chomh maith agus is iomaí oíche cheoil agus damhsa a bhí ann. Tháinig go leor drámaí agus ceoltóirí as Éirinn go dtí an halla sin.

Timpeall 1969 nó 1970 bhunaigh an tAthair Seán Mac Suibhne agus an Dr. Rosenheim Cumann na Gaeilge i mBoston. Thosaigh siad le ranganna Gaeilge do daoine fásta faoi chúram an Stáit. De réir a chéile bhí uimhir na ranganna ag méadú. Mhúin mé fhéin ranganna i Norwood, Dedham, Dorchester, South Boston agus go leor áiteanna eile ar feadh na mblianta. Bhíodh Aifreann i nGaeilge gach mí, cruinniú agus siamsa ina dhiaidh ag Coláiste Emmanuel. Chomh maith le sin bhíodh Aifreann mór Lá ’le Pádraig ann gach bliain i bparóiste difriúil ar fud na deoise.

An chéad Luain gach mí bhíodh dinnéar Ghaelach san *Village Coach House* i Brookline. Thiocfadh Comhaltas Ceoltóirí isteach le seisiún ceoil a sheinm. Ní thuigeann go leor an méid oibre a rinne Cumann na Gaeilge sna 70í agus sna 80í. Seo cuid den toradh:

1. Na daoine anseo atá i láthair inniu ag an gcomhdháil seo.
2. An Seisiún ceol gach Dé Luain ag an *Green Brier* agus Dé hAoine ag an I.C.C.
3. An ceiliúradh oifigiúil i mBéarla agus i nGaeilge gach Lá ’le Pádraig ag an Cathedral i mBoston.
4. Na Irish Studies Programs ag Boston College/Stonehill/Northeastern agus RL.
5. An rang Gaeilge ag Catholic Memorial an áit a m’bím ag obair go lánaimseartha.

Ag an bpointe seo tá sé chomh maith dhom stopadh! Sé ’n trua nach mbeadh deis staidéar grinn/oifigiúil a dhéanamh ar Ghaeilgeoirí Norwood agus bailte eile nach é a bhfuil “Yanks le Gaeilge” ina gcónaí iontu! ○

Boylston Street, Boston ag tús an Chéid seo caite